

**Ігор НАУМКО, Андрій ПОБЕРЕЖСЬКИЙ,
Наталія БАЦЕВИЧ, Галина ЗАНКОВИЧ**

Інститут геології і геохімії горючих копалин НАН України, Львів, Україна,
e-mail: naumko@ukr.net; andriy.poberezhsky@gmail.com;
natalja_bats@ukr.net; zankovuch@gmail.com

ДО 90-ЛІТНЬОГО ЮВІЛЕЮ ПЕТРА МИХАЙЛОВИЧА БІЛОНІЖКИ

Висвітлено сторінки життя та науково-просвітницької діяльності Петра Михайловича Білоніжки – знаного українського вченого, геолога-мінералога і педагога, кандидата геолого-мінералогічних наук, доцента кафедри мінералогії Львівського національного університету імені Івана Франка, дійсного члена Наукового товариства імені Шевченка, почесного члена Українського мінералогічного товариства, популяризатора науки, знавця та пропагандиста національної історії України, активного громадського діяча.

Наукові інтереси ювіляра охоплюють широке коло питань геології і мінералогії, термінології в мінералогії і геохімії, історії науки, підготовки спеціалістів у галузі наук про Землю, які викладено в близько 400 друкованих наукових працях: монографіях, навчальних посібниках, довідково-інформаційних та літературно-публіцистичних виданнях, статтях у наукових фахових виданнях України та інших держав, науково-дослідних проєктах, доповідях на Міжнародних і Всеукраїнських нарадах. Як педагог, він уміло передавав набутий педагогічний і методичний досвід, викладаючи і розробивши програми і методичні вказівки з багатопрофільних дисциплін. Результати ґрунтовних наукових розвідок Петра Білоніжки стали підставою для обрання його дійсним членом НТШ і почесним членом УМТ, удостоєння медалями, почесними грамотами, грамотами й подяками. Плідною виявилася творча співдружність ученого й педагога з Інститутом геології і геохімії горючих копалин НАН України, який став першим місцем його праці. Він є співавтором монографій, статей, матеріалів і тез доповідей з працівниками Інституту, офіційним опонентом кандидатських дисертацій численних працівників нашого Інституту. Багатолітній працівник геологічного факультету, Петро Білоніжка гідно пройшов шлях від студента до викладача й науковця, аж до виходу на заслужений відпочинок. Попри поважний вік, ветеран не припиняє творчої праці. З Роси та Води Вам, дорогий Петре Михайловичу, на Многії і Благії Літа у здоров'ї й гараздах у мирній нескореній Україні! Нехай щастить!

Ключові слова: геологія, мінералогія, Петро Білоніжка, доцент, кандидат геолого-мінералогічних наук, учений, педагог, ювілей, 90 років.

Нещодавно відзначив 90-річний ювілей кандидат геолого-мінералогічних наук, доцент кафедри мінералогії Львівського національного університету імені Івана Франка, дійсний член Наукового товариства імені Шевченка, почесний член Українського мінералогічного товариства Петро Михайлович Білоніжка. Знаний український учений геолог-мінералог і педагог, популяризатор науки, знавець та пропагандист національної історії України, активний громадський діяч – таким ювіляра знає наукова спільнота України.

Петро Білоніжка народився 28 травня 1935 р. в Галичині, що на той час належала Польщі, у мальовничому с. Вишнівчик на Перемишлянщині, у заможній селянській родині. Тут і застала сім'ю Білоніжків Друга світова війна і німецька окупація. Дитячі роки Петра минули на околиці села, зі сторони хутора Луні, де з двох боків городу і подвір'я росли липи та ясени. У першому класі він отримав посвідчення, написане німецькою та українською мовами. У другому і третьому класах під час війни його навчали місцеві гімназисти. Після закінчення у Вишнівчику початкової школи навчався у семирічній школі сусіднього села Чемеринці, до якої добирався пішки 6–7 км.

1948 року, уже після завершення Другої світової війни, Петро разом з батьками переїхав до Львова, де продовжив навчання у 7 класі школи № 8. Після закінчення середньої школи (1953) вступив до Львівського університету на геологічний факультет (нині – Львівський національний університет (ЛНУ) імені Івана Франка) на навчання за спеціальністю «Пошук і розвідка родовищ корисних копалин». Трудовий шлях, після закінчення університету, він розпочав на посаді техника-лаборанта у відділі геофізики Інституту геології корисних копалин АН УРСР (нині – Інститут геології і геохімії горючих копалин НАН України) (1958). Продовжив його у 1959 році у ЛНУ імені Івана Франка на посаді інженера-геолога науково-дослідного сектору (1959–1960), надалі – молодшого наукового співробітника у Проблемній геохімічній лабораторії (1960–1977), доцента кафедри мінералогії (1977–2020), зокрема у 2000 р. – в. о. завідувача цієї кафедри (тепер – кафедра мінералогії, петрографії і геохімії імені професора Ореста Матковського). Водночас у 1964–1968 рр. навчався в аспірантурі без відриву від виробництва за керівництва члена-кореспондента АН УРСР, професора Є. К. Лазаренка. 1972 року захистив кандидатську дисертацію на тему «Геохимия бора, брома и йода в калийных отложениях Прикарпатья» за спеціальністю «Геохімія». Вчене звання доцента по кафедрі мінералогії було присвоєно 1980 р.

Свою плідну науково-педагогічну діяльність ювіляр присвятив насамперед геології і мінералогії та підготовці спеціалістів у галузі наук про Землю. Вона стосується різних мінералого-геохімічних проблем та пов'язана з вивченням геологічних утворень Карпатського регіону, а також Українського щита і Криму. На основі багаторічних ґрунтовних досліджень він отримав

Доцент Петро Білоніжка готується до лекційних занять

фундаментальні відомості з мінералогії і геохімії родовищ калійно-магнієвих солей Передкарпаття, геохімії окремих елементів та ізотопів, умов утворення і трансформаційних перетворень глинистих мінералів. Учений – автор статей з питань термінології в мінералогії і геохімії, з історії науки та мінералогічних і геохімічних знань, зокрема діяльності учених-геологів: академіків В. Вернадського, П. Тутковського, В. Соболева, Є. Лазаренка, професорів І. Верхратського, М. Полянського, Г. Піотровського, Д. Бобровника, Д. Резвого, О. Матковського, доцентів Л. Колтуна, М. Сливка, Е. Янчука, А. Ясинської (Білоніжка та ін., 2019) тощо, а також 86 заміток до двотомної Енциклопедії ЛНУ імені Івана Франка, у підготовці якої він брав безпосередню участь, був членом її Видавничої ради (2011, 2014).

Педагог вмів передавати набутий педагогічний і методичний досвід, викладаючи багатопрофільні дисципліни та розробивши програми і методичні вказівки з таких курсів, як геохімія, геохімія деяких елементів, геохімія літогенезу, геохімія доквілля, геохімія ізотопів, мінералогія осадових порід, геохімічні методи пошуків вуглеводнів, органічна речовина в геологічних системах тощо. Він рецензував наукові й навчальні видання, офіційно опонував кандидатські дисертації.

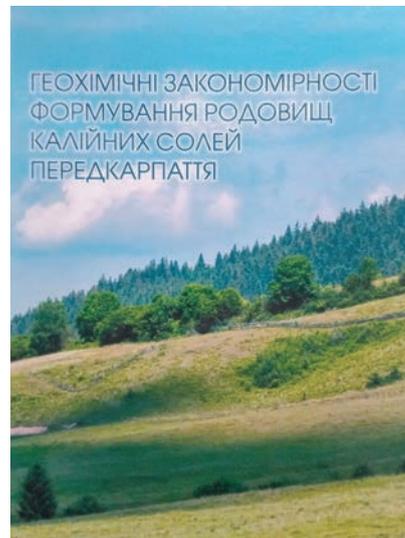
Петро Михайлович завжди вирізнявся активною науково-організаційною і громадською діяльністю. Зокрема, він – член товариства «Знання» (1970–1980 рр.), член Експертної комісії геологічного факультету (1975–1990 рр.), вчений секретар Львівського геологічного товариства (1976–1996 рр.), голова осередку «Просвіта» (1993–2005 рр.), член Наукового товариства імені Шевченка (НТШ) з 1990 р., дійсний член НТШ з 2002 р., член Президії НТШ і заступник голови з 2000 р. та в. о. голови геологічної комісії НТШ (2009–2011 рр.), член Українського мінералогічного товариства (УМТ) з 1970 р., почесний член УМТ з 2006 р., член термінологічної комісії УМТ та ін.

Життєвий і творчий шлях ювіляра був непростим: він зростав і здобував освіту в складні часи, які щоразу готували нові виклики нашому народові: Друга світова війна, зміна окупаційних режимів, репресії, арешти й вивезення

корінного населення до Сибіру, заборона української мови, освіти, культури тощо. Тому особливу сторінку в його наукових розвідках посідає історична, літературознавча й патріотична тематика, насамперед з історії визвольних змагань у Галичині, у висвітлення яких він вклав частку душі, до прикладу, «Квітка України (до 100-річчя від народження національної героїні Олени Степанів)». Його публікації також висвітлюють питання недопущення Івана Франка на посаду доцента кафедри української літератури («З історії Франкової габілітації», 1998), боротьби українських студентів за українську мову у Львівському університеті («Українське студентство за рідну мову в університеті на зламі століть», разом з В. М. Качмарем, 1999).

У творчому доробку ювіляра близько 400 друкованих наукових праць: монографій, навчальних посібників, довідково-інформаційних та літературно-публіцистичних видань, статей у наукових фахових виданнях України та інших держав, науково-дослідних проєктів, доповідей на Міжнародних і Всеукраїнських нарадах, активна праця у складі редколегій низки наукових журналів. При цьому наголосимо на його співавторстві у фундаментальних монографіях із серії «Мінерали Українських Карпат» (Матковський та ін., 2003, 2011, 2014 та ін.), літературно-публіцистичних виданнях про академіка Є. Лазаренка (Матковський та ін., 2004, 2005, 2012) та довідково-інформаційних виданнях про кафедру мінералогії і геологічний факультет ЛНУ імені Івана Франка (Білоніжка та ін., 2008, 2010; Матковський та ін., 2004). Високий науковий рівень ученого засвідчують особисті монографії: «Геохімічні закономірності формування родовищ калійних солей Передкарпаття» (Білоніжка, 2017a), «Нариси з мінералогії Криму (межиріччя Бодраку і Качі)» (Білоніжка, 2017b), «Геохімія біосфери» (Білоніжка, 2018), «Геохімія ізотопів» (навчальний посібник) (Білоніжка, 2019), «Ноосфера та проблеми її розвитку» (Білоніжка, 2020), які акцентують на значущому внескові ювіляра в геологічну і мінералогічну науку. Його перу також належать довідково-інформаційні видання пізнавального плану «Духовні скарби народу» (1922), «Нариси з історії села Вишнівчик. Матеріали, документи, спогади» (1922), «Події, спогади, роздуми» (1923). Захоплює і дітей, і дорослих збірка оповідань «Дивовижна поведінка тварин» (1925).

Успішною виявилася й творча співпраця вченого і педагога з Інститутом геології і геохімії горючих копалин НАН України, який став першим місцем його праці. Він є співавтором монографій, статей, матеріалів і тез доповідей з працівниками Інституту. Завдяки його високій оцінці, як офіційного опонента, захистили кандидатські дисертації і отримали путівку в наукове життя й численні

Галогенна формація Внутрішньої зони Передкарпатського прогину та пов'язані з нею родовища калійно-магнієвих солей – головний об'єкт наукових розвідок ученого

Презентація книги «Академік Євген Лазаренко». Зліва направо Петра Білоніжка, Орест Матковський, Іван Вакарчук (ректор ЛНУ імені Івана Франка) (Львів, Дзеркальна зала ЛНУ імені Івана Франка, 2005 р.)

Петро Білоніжка – учасник Урочистої академії з нагоди 150-річчя НТШ в Україні (Львів, актовa зала ЛНУ імені Івана Франка, 16 грудня 2023 р.)

Відкриття XXVII Наукової (Шевченківської) сесії НТШ в Україні. Зліва направо: Петро Білоніжка, академік Роман Гладишевський (нині – ректор ЛНУ імені Івана Франка), Орест Матковський, Ігор Наумко (Львів, актовa зала ЛНУ імені Івана Франка, 26 березня 2016 р.)

працівники нашого Інституту: Володимир Ковалевич (1976), Васирина Шайдецька (1984), Софія Гринів (1989), Андрій Побережський (1992), Мирослав Спринський (1999), Анатолій Галамай (2001), Мирослава Кошіль (2002), Дарія Сидор (2002), Станіслав Литвинюк (2011), Галина Занкович (2016).

Виступ Петра Білоніжки, як офіційного опонента дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата геологічних наук Галини Занкович, на засіданні Спеціалізованої вченої ради ІГГК НАН України (Львів, 06 листопада 2016 р.)

Науковець – активний учасник міжнародних, всесоюзних, республіканських і всеукраїнських наукових форумів, на яких виступав із доповідями з актуальних питань мінералогії, геохімії, термінології, історії науки, краєзнавства. Один з організаторів і учасників наукових нарад та урочистих академій, присвячених пам'яті Є. Лазаренка, В. Вернадського, І. Франка, А. Коцка та ін.

Підсумки багатолітньої наукової, педагогічної й громадської діяльності Петра Білоніжки (Кушнір & Наумко, 2025) стали підставою для обрання його дійсним членом НТШ і почесним членом УМТ, удостоєння численними відзнаками, такими як медаль «За внесок у мінералогію» імені Є. К. Лазаренка від Всеукраїнської громадської організації «Спілка геологів України» (ВГО «СГУ») та УМТ, медалі «Ветеран праці», «140 років Наукового товариства імені Шевченка», «800-річчя Великої Монголії», срібна медаль «За заслуги» II ступеня ВГО «СГУ», а також почесні грамоти, грамоти

Виїзд студентів на навчальну практику з геологічного картування до Криму (полігон в межіріччі Бодраку і Качі, АРК України). Петро Білоніжка – у центрі світлини (2008 р.)

й подяки. З нагоди 150-річчя від заснування президія НТШ нагородила ювіляра пам'ятною медаллю.

Багатолітній працівник геологічного факультету, Петро Білоніжка гідно пройшов шлях від студента до кандидата геолого-мінералогічних наук, доцента й в. о. зав. кафедри, аж до виходу на заслужений відпочинок (2018). Попри поважний вік, науковець не припиняє творчої праці. До свого ювілею підготував до друку чергову монографію «Вода в неживій і живій природі» (Білоніжка, 2025) – оригінальну й актуальну працю, яка має науково-пізнавальне значення, адресована широкому колу читачів, вчителям і студентам із закликом берегти рідний край і бути патріотом своєї Батьківщини.

У світлий день осяйного ювілею, який Петро Михайлович Білоніжка зустрів з вагомим науково-педагогічним здобутком, сповнений творчих і духовних сил, від імені наукової спільноти Інституту і редакційної колегії журналу віддаємо належне ювіляру як знаному вченому, талановитому педагогові, непересічній особистості, поважаній та авторитетній у колективі, добрій, чуйній, щирій, гідній людині з особливою думкою і чіткою громадянською позицією, патріотові, знавцю та пропагандисту національної історії України й надсилаємо найщиріші віншування з нагоди ювілейної дати та зичимо надалі незгасимого інтересу до життя й творчості, хай незвідане завжди приносить новизну і значущість, наснаги й оптимізму, любові рідних і близьких, здійснення задумів і нових звершень на благо України!

З Роси та Води Вам, дорогий Петре Михайловичу, на Многії і Благії Літа у здоров'ї й гараздах у мирній нескореній Україні! Нехай щастить!

- Білоніжка, П. (2017а). *Геохімічні закономірності формування родовищ калійних солей Передкарпаття*. Львів: ЛНУ імені Івана Франка.
- Білоніжка, П. (2017б). *Нариси з мінералогії Гірського Криму (межиріччя Бодраку і Качі)*. Львів: ЛНУ імені Івана Франка.
- Білоніжка, П. (2018). *Геохімія біосфери*. Львів: ЛНУ імені Івана Франка.
- Білоніжка, П. (2019). *Геохімія ізотопів*: навч. посібник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка.
- Білоніжка, П. (2020). *Ноосфера та проблеми її розвитку*. Львів: ЛНУ імені Івана Франка.
- Білоніжка, П. (2025). *Вода в неживій і живій природі*. Львів: Простір-М.
- Білоніжка, П., Матковський, О., Наумко, І., & Сливко, Є. (2019). *Ангеліна Андріївна Ясинська*. Львів: ЛНУ імені Івана Франка.
- Білоніжка, П., Матковський, О., Павлунь, М., & Сливко, Є. (2008). *Геологічний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка (1945–2005): довідково-інформаційне видання*. Львів: Видавничий центр Львівського національного університету.
- Білоніжка, П., Матковський, О., Павлунь, М., & Сливко, Є. (2010). *Геологічний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка (1945–2010): довідково-інформаційне видання (Видання друге, перероблене і доповнене)*. Львів: Видавничий центр Львівського національного університету.
- Кушнір, Р., & Наумко, І. (2025). Наші славні НТШівські ювіляри. Петро Білоніжка. *Вісник НТШ*, 72, 50–51.
- Матковський, О. І., Білоніжка, П. М., Бойко, Г. Ю., Возняк, Д. К., Галабурда, Ю. А., Гринів, С. П., Діденко, О. В., Дудок, І. В., Ковалевич, В. М., Кульчицька, Г. О., Скаун, Л. З., Сребродольський, Б. І., Хмелівський, В. О., Петриченко, О. Й., Побережський, А. В., Сеньковський, А. Ю., Данилович, Ю. Р., Ремешило, Б. Г., Балабаєва, С. Л., & Бірук, С. В. (2003). *Мінерали Українських Карпат. Борати*,

арсенати, фосфати, молібдати, сульфати, карбонати, органічні мінерали і мінералоїди (О. І. Матковський, гол. ред.). Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка.

- Матковський, О., Білоніжка, П., Возняк, Д., Дяків, В., Ковальчук, М., Наумко, І., Попп, І., Семененко, В., Скакун, Л., Сливко, Є., Словотенко, Н., Степанов, В., Ціхонь, С., & Кріль, С. (2014). *Мінерали Українських Карпат. Процеси мінералоутворення* (О. Матковський, ред.). Львів: ЛНУ імені Івана Франка.
- Матковський, О., Білоніжка, П., & Павлишин, В. (2005). *Академік Євген Лазаренко. Нарис про життєвий і творчий шлях, спогади, фотоальбом* (І. Вакарчук, відп. ред.). Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка.
- Матковський, О., Білоніжка, П., & Павлишин, В. (2012). *Євген Лазаренко – видатна постать ХХ століття* (І. Вакарчук, відп. ред.). Львів: ЛНУ імені Івана Франка.
- Матковський, О., Білоніжка, П., Скакун, Л., & Сливко, Є. (2004). *Кафедра мінералогії Львівського національного університету імені Івана Франка (1864–2004): довідково-інформаційне видання*. Львів: Видавничий центр Львівського національного університету.
- Матковський, О., Квасниця, В., Наумко, І., Білоніжка, П., Гречановська, О., Квасниця, І., Мельников, В., Попп, І., Скакун, Л., Сливко, Є., Словотенко, Н., Бондар, Р., Манчур, Б., Матвіїшин, З., & Шемякіна, Т. (2011). *Мінерали Українських Карпат. Силікати* (О. Матковський, ред.). Львів: ЛНУ імені Івана Франка.

Стаття надійшла:
11.09.2025 р.

**Ihor NAUMKO, Andriy POBEREZHSKYI,
Nataliia BATSEVYCH, Halyna ZANKOVYCH**

Institute of Geology and Geochemistry of Combustible Minerals
of the National Academy of Sciences of Ukraine, Lviv, Ukraine,
e-mail: naumko@ukr.net; andriy.poberezhskyi@gmail.com;
natalja_bats@ukr.net; zankovuch@gmail.com

**TO THE 90th ANNIVERSARY
OF PETRO MYKHAYLOVYCH BILONIZHKA**

The pages of the life and scientific and educational activities of Petro Mykhailovych Bilonizhka, a well-known Ukrainian scientist, geologist, mineralogist and educator, candidate of geological and mineralogical sciences (PhD (Geology, Mineralogy)), associate professor of the Department of Mineralogy of the Lviv Ivan Franko National University, full member of the Shevchenko Scientific Society, honorary member of the Ukrainian Mineralogical Society, popularizer of science, expert and propagandist of the national history of Ukraine, active public figure are highlighted. The scientific interests of the hero of the day cover a wide range of issues of geology and mineralogy, terminology in mineralogy and geochemistry, history of science, training of specialists in the field of Earth sciences, which are set out in about 400 printed scientific works: monographs, textbooks, reference and informational and literary and journalistic publications, articles in scientific professional publications of Ukraine and other countries, research projects, reports at International and All-Ukrainian conferences. As a teacher, he skillfully transferred the acquired pedagogical and methodological experience, teaching and developing programs and methodological guidelines in multidisciplinary disciplines. The results of thorough scientific explorations of Petro Bilonizhka became the basis for his election as a full member of

the Shevchenko Scientific Society and an honorary member of the Ukrainian Mineralogical Society, awarding him with medals, honorary diplomas, certificates and thanks. The creative partnership of the scientist and teacher with the Institute of Geology and Geochemistry of Fuel Fossils of the National Academy of Sciences of Ukraine, which became his first place of work, turned out to be fruitful; he is a co-author of monographs, articles, materials and abstracts of reports with the employees of the Institute, an official opponent of the candidate dissertations of numerous employees of our Institute. A long-time employee of the Geological Faculty, Petro Bilonizhka worthily went from a student to a teacher and a scientist, up to the well-deserved rest. Despite his advanced age, the veteran does not stop his creative work. From Dew and Water to You, dear Petro Mikhailovich, on Many and Blessed Summers in health and prosperity in peaceful unconquered Ukraine! Let him be lucky!

Keywords: geology, mineralogy, Petro Bilonizhka, associate professor, candidate of geological and mineralogical sciences (PhD (Geology, Mineralogy)), scientist, teacher, anniversary, 90 years old.